

Zákaz diskriminácie na základe sexuálnej orientácie: Vybraná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Prohibition of Discrimination on Grounds of Sexual Orientation: Selected Case Law of the European Court of Human Rights

Katarína Procházková

Abstract: *The author deals in the paper with non-discrimination legislation in the European Union law and selected case law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights, with respect to the prohibition of sexual orientation discrimination. The overall protection framework for combating discrimination in employment and occupation on the grounds of religion or belief, disability, age or sexual orientation in the European Union law are Directive 2000/78/EC of November 27th, 2000, establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, and Article 14 of Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The author focuses on the initial decisions of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights which have formed the doctrine of non-discrimination on grounds of sexual orientation in the European law, especially on judgments *Dudgeon v. United Kingdom* and *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*.*

Key Words: *Court of Justice of the European Union; European Court of Human Rights; Human Rights Protection; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; Prohibition of Discrimination on Grounds of Sexual Orientation; Violation of Article 8 and Article 14 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; Concept of "Private Life".*

Abstrakt: *Autorka sa v príspevku zaoberá ochranou pred diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie, najmä z hľadiska práva Európskej únie a vybranej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva. Celkový legislatívny rámec ochrany pred diskrimináciou v zamestnaní a pri výkone povolania na základe náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie v právnych pred-*

pisoch Európskej únie predstavujú smernica 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ustanovujúca všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, a článok 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Autorka sa zameriava na prvé rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré vytvorili doktrínu zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie v európskom práve, osobitne na rozhodnutia vo veci *Dudgeon v. Spojené kráľovstvo* a *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugalsko*.

Kľúčové slová: Súdny dvor Európskej únie; Európsky súd pre ľudské práva; ochrana ľudských práv; Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd; zákaz diskriminácie na základe sexuálnej orientácie; porušenie článku 8 a článku 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd; pojem súkromný život.

Úvod

Právnym základom rozhodovania Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vo veciach zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie je článok 14¹ a článok 8² Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zo 4. novembra 1950 (ďalej len „Dohovor“). Článok 14 Dohovoru tvorí v súčasnosti základ pre rozhodovanie ESLP vo veciach týkajúcich sa zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie. Nebolo tomu ale tak hneď od počiatku. V prvých veciach týkajúcich sa sexuálnej orientácie osôb (najmä homosexuálnych vzťahov medzi mužmi)³

¹ „Užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.“ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, článok 14.

² „1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obdobia a korešpondencie. 2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať, s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinom, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.“ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, článok 8.

³ Pozri napr. *X. v. the Federal Republic of Germany* [1955-12-17]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 104/55; *X. Ltd. and Y. v. the United Kingdom* [1982-05-07]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 8710/79; a iné.

ESLP nepripúšťal aplikáciu článku 14 v prípadoch homosexuálnych sťažovateľov a rozhodoval iba na základe článku 8.⁴

Právny základ zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie

Dohovor v článku 14 priamo neuvádza sexuálnu orientáciu ako dôvod vylučujúci diskrimináciu. V pôvodných návrhoch vo veciach týkajúcich sa sexuálnej orientácie sťažovatelia volili rôzne právne základy, odvolávajúci sa na článok 14.⁵ Napríklad v prípade *C. a L. M. v. Spojené kráľovstvo*⁶ sa sťažovateľ odvolával na diskrimináciu na základe sexuálnej preferencie: „Sťažovateľ ďalej namieta diskrimináciu na základe sexuálnej preferencie, keďže britská imigračná politika lepšie chráni heterosexuálne ako homosexuálne páry.“⁷ A ďalej napríklad vo veci *Dudgeon*⁸ sa sťažovateľ dokonca odvolával na diskrimináciu z dôvodu pohlavia, sexuality a bydliska.⁹

Vo veci *Engel a ostatní v. Holandsko*¹⁰ súd k rozsahu článku 14 Dohovoru uviedol: „Zoznam uvedený v tomto ustanovení je iba ilustratívny a nie je vyčerpávajúci, ako o tom svedčia slová „akéhokoľvek dôvodu, ako je“ (vo francúzštine „notamment“).“¹¹ A ďalej v rozhodnutí vo veci *Kjeldsten*¹²

⁴ Pozri nižšie *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

⁵ Pozri napr. *X. Ltd. and Y. v. the United Kingdom* [1982-05-07]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 8710/79; *X. v. the United Kingdom* [1978-10-12]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7215/75; a iné.

⁶ *C. and L. M. v. the United Kingdom* [1989-10-09]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 14753/89.

⁷ „The applicants have next complained of discrimination on the grounds of sexual preference, insofar as British immigration policy gives better protection to heterosexual couples than to homosexual couples.“ *C. and L. M. v. the United Kingdom* [1989-10-09]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 14753/89, bod 2.

⁸ *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

⁹ „He had suffered discrimination, within the meaning of Article 14 (art. 14) of the Convention, on grounds of sex, sexuality and residence.“ *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76, bod 34.

¹⁰ *Engel and Others v. the Netherlands* [1976-06-08]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

¹¹ „The list set out in that provision is illustrative and not exhaustive, as is shown by the words “any ground such as” (in French “notamment”).“ *Engel and Others v. the Netherlands* [1976-06-08]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, bod 72. K uvedenému pozri aj *Rasmussen v. Denmark* [1984-11-28]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 8777/79, bod 34; a iné.

¹² *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* [1976-12-07]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5095/71; 5920/72; 5926/72, bod 56.

uvádza: „Súdny dvor najprv pripomína, že článok (článok 14) zakazuje, v rámci zaručených práv a slobôd, diskriminačné zaobchádzanie, ktoré má svoj základ alebo dôvod spočívajúci v osobnej charakteristike („statuse“) osoby, na základe ktorej je možné osoby alebo skupiny osôb odlišiť jednu od druhej.“¹³

Z uvedeného je zrejmé, že znenie článku 14 Dohovoru predstavuje otvorený katalóg právnych dôvodov, na základe ktorých je diskriminačné správanie neprípustné. EŠLP v nasledujúcich rozhodnutiach zjednotil právny dôvod, na základe ktorého konštatoval porušenie Dohovoru, a to „sexuálnu orientáciu“.

Rozhodnutie vo veci Dudgeon

Jedným z najstarších rozhodnutí EŠLP vo veciach týkajúcich sa diskriminácie na základe sexuálnej orientácie je rozhodnutie vo veci *Dudgeon* z 22. októbra 1981.¹⁴ Ide o rozhodnutie, kde EŠLP rozhodoval o sťažnosti p. Dudgeona, v ktorej tento namieta nesúlad ustanovení írskeho trestného práva o kriminalizácii dobrovoľných homosexuálnych stykov medzi dospelými mužmi s článkom 8 Dohovoru. Navyše sťažovateľ namietal aj skutočnosť, že kriminalizácia homosexuálneho správania sa týkala len homosexuálnych vzťahov medzi mužmi, a nie homosexuálnych vzťahov medzi ženami.

EŠLP v uvedenom rozhodnutí vyslovil nesúlad írskej právnej úpravy kriminalizujúcej dobrovoľné homosexuálne styky dospelých osôb, neďbajúc pritom na pomerne silnú verejnú mienku severoírskych spoločnosti, a to nasledovne: „*Hoci členovia spoločnosti, ktorí považujú homosexualitu za amorálnu, môžu byť šokovaní, urazení či rozrušení uskutočňovaním súkromných homosexuálnych aktov, toto samo osebe nemôže odôvodňovať použitie trestných sankcií, ak sa tieto akty uskutočňujú dobrovoľne medzi dospelými osobami.*“¹⁵

¹³ „The Court first points out that Article 14 (art. 14) prohibits, within the ambit of the rights and freedoms guaranteed, discriminatory treatment having as its basis or reason a personal characteristic (“status”) by which persons or groups of persons are distinguishable from each other.“ *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* [1976-12-07]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5095/71; 5920/72; 5926/72, bod 56.

¹⁴ *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

¹⁵ „Although members of the public who regard homosexuality as immoral may be shocked, offended or disturbed by the commission by others of private homosexual acts, this cannot on its own warrant the application of penal sanctions when it is consenting adults alone

Zároveň treba ale dodať, že v čase konania pred ESLP už severoírska prokuratúra reálne nestíhala riešiť homosexuálne kontakty medzi dospelými osobami a rozhodnutia o týchto stíhaniach boli vyhradené priamo generálnemu prokurátorovi, ktorý opodstatnenosť trestného stíhania posudzoval s prihliadnutím na verejný záujem.

Napriek tomu, že ESLP v rozhodnutí vo veci *Dudgeon* vyslovil nesúlad s článkom 8 Dohovoru vo veci trestného stíhania dobrovoľných homosexuálnych kontaktov medzi dospelými osobami, námietku sťažovateľa týkajúcu sa zjednotenia legálneho veku pre sexuálny styk, tak heterosexuálny, ako aj homosexuálny na 17 rokov veku neprijal. Vek 17 rokov bol v uvedenom čase stanoveným legálnym vekom spôsobilosti k sexuálnemu styku pre heterosexuálne osoby. ESLP sa k uvedenému vyslovil tak, že ide jednak o otázku, ktorá spadá do rámca právnej úpravy vyhradenej členskému štátu, a teda tento musí stanoviť vek, do ktorého je potrebná zvýšená ochrana jednotlivca, a jednak, že určitý stupeň kontroly homosexuálneho správania je potrebný a legitímny v demokratickej spoločnosti, najmä s cieľom ochrany pred zneužívaním a korupciou tých, ktorí sú osobitne zraniteľní, napríklad z dôvodu ich mladosti.¹⁶ V uvedenom rozhodnutí iba päť sudcov z devätnástich vyslovilo odlišný názor, pričom v uvedenom prípade považovali severoírsku legislatívu za nesúladnú nielen s článkom 8 Dohovoru, ale i s článkom 14.¹⁷

Súd v rozhodnutí vo veci *Dudgeon*¹⁸ judikoval, že článok 8 Dohovoru zahŕňa aj právo na súkromný sexuálny život a súkromný sexuálny život patrí k najdôležitejším aspektom práva na súkromný život, ktoré je garantované Dohovorom. ESLP však v rozhodnutí vo veci *Dudgeon* neodstránil úplne diskrimináciu homosexuálnych osôb na základe ich sexuálnej orientácie, ale v zásade „zlegalizoval“ už existujúci faktický stav¹⁹ a vytvoril podklad pre nasledujúce rozhodnutia ESLP vo veciach týkajúcich sa zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie. Vec *Dudgeon*

who are involved." *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76, bod 60.

¹⁶ *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76, bod 60.

¹⁷ Pozri aj odlišné stanovisko sudcu Matschera vo veci *Dudgeon*. *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

¹⁸ *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

¹⁹ Pozri vyššie, a taktiež *Dudgeon v. the United Kingdom* [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76, body 30 a 41.

on ESLP rozhodol 22. októbra 1981, nasledovali rozhodnutia napríklad vo veciach *Modinos v. Cyprus*²⁰ a *X. a Y. v. Spojené kráľovstvo*,²¹ kde sťažovatelia buď ani nenamietali porušenie článku 14 Dohovoru (*Modinos*), alebo ESLP sťažnosť v tejto časti zamietol (*X. a Y. v. Spojené kráľovstvo*).

Pojem súkromný život

ESLP definoval pojem súkromný život vo viacerých svojich rozhodnutiach aj mimo témy zákazu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie. V rozhodnutí vo veci *Niemietz v. Nemecko*²² súd k pojmu súkromný život uviedol nasledovné: „*Bolo by príliš reštriktívne obmedziť pojem (pojem právo na súkromný život) na akýsi vnútorný kruh, v ktorom človek môže žiť svoj vlastný osobný život, tak, ako sa rozhodne, a vylúčiť z neho úplne okolitý svet, ktorý nie je zahrnutý do tohto kruhu. Rešpektovanie súkromného života musí obsahovať do určitej miery tiež právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s ďalšími ľudskými bytosťami.*“²³

Z uvedeného je možné vyvodiť, že súkromný život osoby je priamo a prirodzene naviazaný na „verejný“ život človeka, a nie je možné medzi nimi vytvoriť pevnú hranicu.²⁴ Prirodzeným záverom vyplývajúcim z rozhodnutia aj odôvodnenia vo veciach *Dudgeon* a *Niemietz v. Nemecko* je nevyhnutnosť ďalšieho prehlbovania ochrany proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie, a to nielen na základe článku 8, ale aj na základe článku 14 Dohovoru.

Legislatívne zámery

V roku 1981 Výbor parlamentného zhromaždenia pre sociálne a zdravotné otázky Rady Európy vypracoval „*Správu o diskriminácii homosexuá-*

²⁰ *Modinos v. Cyprus* [1993-04-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 15070/89.

²¹ *X. and Y. v. the United Kingdom* [1983-05-03]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 9369/81.

²² *Niemietz v. Germany* [1992-12-16]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13710/88.

²³ „*It would be too restrictive to limit the notion (of “private life”) to an inner circle in which the individual may live his own personal life as he chooses and to exclude therefrom entirely the outside world not encompassed within that circle. Respect for private life must also comprise to a certain degree the right to establish and develop relationships with other human beings.*“ *Niemietz v. Germany* [1992-12-16]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13710/88, bod 29.

²⁴ Pozri tiež WINTEMUTE, R. *Sexual Orientation and Human Rights: The United States Constitution, the European Convention, and the Canadian Charter*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 131. ISBN 978-0-19-825972-5.

lov“,²⁵ v ktorej navrhoval rozšírenie článku 14 Dohovoru o ďalší zákaz diskriminácie, a to zákaz diskriminácie na základe „sexuálnej preferencie“. Správa bola spolu s návrhom predložená Právnomu parlamentnému výboru.²⁶ Členovia výboru prevažne nepovažovali za potrebné dopĺňať článok 14 Dohovoru o ďalší dôvod, na základe ktorého je diskriminácia zakázaná, a odkazovali na zákaz diskriminácie na základe pohlavia, ktorý podľa nich subsumuje aj zákaz diskriminácie na základe sexuálnej orientácie. Taktiež považovali za vhodné, aby ESLP vymedzil rozsah ochrany poskytovanej homosexuálne orientovaným osobám.²⁷ Pomerne vášnivá diskusia k uvedenej téme prebehla v Parlamentnom výbore. Rečníci argumentovali, že doplnenie článku 14 Dohovoru nie je potrebné, a „... ak by sme sa mali snažiť, aby bol článok 14 Dohovoru vyčerpávajúci, išlo by o stránky a stránky textu, aby v ňom mohli byť zahrnuté aj ďalšie „sexuálne deviácie“ (transvestiti, pedofili, transsexuáli, bigamisti).“²⁸

V októbri 1981²⁹ Parlamentný výbor Rady Európy vydal odporúčanie č. 924, v ktorom vyzval tiež na odstránenie diskriminácie homosexuálnych párov, aj čo sa týka veku súhlasu s pohlavným stykom: „*Odporúča sa, aby Výbor ministrov:*

- i. Vyzval tie členské štáty, kde sú homosexuálne akty medzi dospelými trestne stíhané, zrušiť takéto zákony a zvyklosti;*
- ii. Vyzval členské štáty, aby aplikovali rovnaký minimálny vek súhlasu pre homosexuálne a heterosexuálne akty;...“³⁰*

A taktiež v rezolúcii č. 756 vyzval Parlamentný výbor Rady Európy Svetovú zdravotnícku organizáciu na vymazanie homosexuality zo zoznamu ochorení.³¹ Návrh na doplnenie článku 14 Dohovoru, prirodzene,

²⁵ *Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Report on Discrimination against Homosexuals, rapporteur: Mr. Voogd Doc. 4755 [1981-07-08].*

²⁶ *Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Opinion on Discrimination against Homosexuals, rapporteur: Mr. Berrier Doc. 4777 [1981-09-22].*

²⁷ *Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Opinion on Discrimination against Homosexuals, rapporteur: Mr. Berrier Doc. 4777 [1981-09-22].*

²⁸ *Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Official Report of Debates [1981-10-01]. 33rd Ordinary Session, vol. 2, 10th sitting.*

²⁹ Ešte pred rozhodnutím vo veci Dudgeon.

³⁰ „*Recommends that the Committee of Ministers: i. urge those member states where homosexual acts between consenting adults are liable to criminal prosecution, to abolish those laws and practices; ii. urge member states to apply the same minimum age of consent for homosexual and heterosexual acts;...“ Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Recommendation on Discrimination against Homosexuals No. 924 [1981-10-01]. bod 7.*

³¹ Homosexualita bola definitívne vyňatá zo zoznamu chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie v roku 1992 (MKCH 10).

nebol realizovaný; k aplikácii rovnakého veku súhlasu dochádzalo iba postupne³² a homosexualita bola vyradená zo zoznamu chorôb v roku 1992.

Z uvedených, v zásade neúspešných pokusov o rozšírenie práv homosexuálov je tiež možné vyčítať náladu verejnosti (a to nielen bežnej, ale i verejnosti odbornej – právnej) vo vzťahu k homosexuálom a ich právam na začiatku 80-tych rokov. V takomto svetle sa rozhodnutie vo veci *Dudgeon* javí ako veľmi pokrokové.

Prípád Sutherland

Napriek tomu, že vo veci *Sutherland v. Spojené kráľovstvo*³³ ESLP ani vec nerozhodol z dôvodu, že strany sporu uzavreli zmier, vec *Sutherland*, a najmä stanovisko Komisie k nej sa stali ťažiskovými pre ďalšie dôležité rozhodnutie smerujúce k odstráneniu diskriminácie na základe sexuálnej orientácie, a to rozhodnutie *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*.³⁴

Sťažovateľom vo veci *Sutherland* bol p. Euan Sutherland, v čase podania sťažnosti 17-ročný. Už vo veku 11 rokov sa sťažovateľ obával, že je sexuálne priťahovaný rovnakým pohlavím, a aj napriek tomu, že sa pokúšal nadviazať kontakty s opačným pohlavím, dospel nakoniec k záveru, že je homosexuál. Vo veku 16 rokov mal sexuálny styk s homosexuálom v obdobnom veku, avšak mal neustále obavu z trestného stíhania, keďže dovolený vek pre homosexuálny styk bol v Spojenom kráľovstve stanovený na 18 rokov, v prípade heterosexuálnych stykov na 16 rokov. Z uvedeného dôvodu p. Sutherland namietal porušenie článku 8, v spojení s článkom 14 Dohovoru.

³² *Sutherland v. the United Kingdom* [1996-05-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 25186/94. Sťažovateľ namietal porušenie článku 8 a článku 14 Dohovoru na základe diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie. Predmetom sporu bol rozdielne stanovený vek súhlasu so sexuálnym stykom pre heterosexuálne a homosexuálne osoby. Súd na základe listu zástupcu sťažovateľa vyčiarol prípad zo zoznamu sporov, nakoľko v Spojenom kráľovstve došlo k stanoveniu rovnakého veku konsenzu aj pre homosexuálne páry, a taktiež Spojené kráľovstvo uhradilo sťažovateľovi p. Euanovi Sutherlandovi náklady spojené s konaním.

³³ *Sutherland v. the United Kingdom* [1996-05-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 25186/94.

³⁴ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96.

Vo svojom vyjadrení k prípustnosti veci *Sutherland* Európska komisia pre ľudské práva³⁵ uviedla: „Komisia konštatuje, so zreteľom na pripomienky účastníkov konania, že žiadosť vyvoláva vážne a zložité skutkové a právne otázky, ktoré vyžadujú rozhodnutie vo veci samej. Z toho vyplýva, že žiadosť nemôže byť zamietnutá ako zjavne neopodstatnená v zmysle článku 27 ods. 2 (článok 27-2) Dohovoru. Žiadne ďalšie dôvody neprípustnosti sťažnosti nie sú známe.“³⁶ Komisia mala za to, že je potrebné, aby ESLP rozhodol, či v uvedenom prípade nejde prípadne okrem porušenia článku 8 aj o porušenie článku 14 Dohovoru. Ako už bolo uvedené vyššie, spor vo veci *Sutherland* bol na základe skutočnosti, že strany uzavreli zmier, vyčiarknutý zo zoznamu sporov ESLP. Spojené kráľovstvo upravilo svoju legislatívu vo veciach súhlasu so sexuálnym stykom, tak, aby boli odstránené rozdiely medzi homosexuálnymi a heterosexuálnymi pármami, a uhradilo aj náklady sťažovateľa spojené s prebiehajúcimi konaniami. ESLP tak dostal možnosť vyjadriť sa k porušeniu článku 14 Dohovoru až v nasledujúcich konaniach, ako napríklad vo veci *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*.³⁷

Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku a ďalšie

Vo veci *Salgueiro da Silva Mouta* bol sťažovateľom p. da Silva Mouta, Portugalčan, ktorý po rozvode žiadal do osobnej starostlivosti svoju dcéru. P. da Silva Mouta, narodený v roku 1961, uzavrel v roku 1983 s CDS manželstvo, z ktorého sa narodila v roku 1987 dcéra M. Následne v roku 1990 došlo k odlúčeniu manželov a p. da Silva Mouta začal žiť s mužom, p. LGC. Rodičia uzavreli po rozvode v roku 1993 dohodu o starostlivosti týkajúcu sa ich dcéry M. CDS však nedodržiavala dohodu a neumožňovala sťažovateľovi styk s dcérou. Sťažovateľ podal návrh na zverenie dieťaťa do svojej osobnej starostlivosti, nakoľko CDS odmietala styk otca s dcérou od doby, odkedy žila so svojimi rodičmi. Sťažovateľ mal taktiež za to, že má vytvorené lepšie podmienky pre starostlivosť o dcéru. CDS následne ob-

³⁵ Členom komisie bol v uvedenom prípade *Sutherland* aj slovenský zástupca – v súčasnosti sudca Súdneho dvora Európskej únie Daniel Šváby.

³⁶ „The Commission finds, in the light of the parties' submissions, that the application raises serious and complex issues of fact and law which require determination on the merits. It follows that the application cannot be dismissed as being manifestly ill-founded within the meaning of Article 27 par. 2 (Art. 27-2) of the Convention. No other ground for declaring it inadmissible has been established.“ *Sutherland v. the United Kingdom* [1996-05-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 25186/94.

³⁷ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96.

vinila partnera sťažovateľa zo zneužívania dieťaťa. Súd ustanovil vo veci psychológa, ktorý sa zaoberal situáciou v rodine, a najmä obvinením LGC (partnera sťažovateľa) zo sexuálneho zneužívania. Po vypočutí všetkých strán, vrátane rodičov CDS, psychológ dospel k záveru, že vyhlásenie dcéry M. o tom, že ju partner otca LGC nútil k masturbácii, sa javí ako vyhlásenie, ku ktorému bola nahovorená niekým iným.³⁸ Prvostupňový súd rozhodol spor v prospech otca a zveril M. do jeho starostlivosti.

M. zostala u otca od apríla do novembra 1995, kedy bola údajne unesená matkou. Matka podala proti rozhodnutiu prvostupňového súdu odvolanie na Lisabonský odvolací súd a uspela. Uspela aj napriek tomu, že súd skonštatoval aj nasledovné: „(Psychológ) považoval to za úplne nepravdepodobné, že k príhode (sexuálne zneužívanie) dieťaťa, ako je popísané v odseku 23, naozaj došlo.“³⁹ A tiež ako jeden z dôvodov konfliktov medzi bývalými manželmi videl súd v „babičke, ktorá prehlbuje a rozducháva konflikt medzi oboma stranami a snaží sa udržať (žalobkyňu) preč, pretože ona sama nie je schopná prijať jeho (sťažovateľa) životný štýl.“ V odôvodnení rozhodnutia odvolací súd však uviedol aj nasledovné: „Skutočnosť, že otec dieťaťa, ktorý sa vysporiadal so svojou homosexualitou a chce žiť s iným mužom, je realitou, ktorá by mala byť akceptovaná. Je všeobecne známe, že spoločnosť sa stáva čoraz tolerantnejšou vo vzťahu k takýmto situáciám. Avšak, nie je možné tvrdiť, že uvedené prostredie je najzdravšie a najlepšie pre psychický, sociálny a duševný rozvoj dieťaťa, najmä vzhľadom na dominantný model v našej spoločnosti, ako oprávnené uvádza žalobca. Dieťa by malo žiť v rodinnom prostredí, v tradičnej portugalskej rodine, čo iste nie je zoskupenie, do ktorého vstúpil jeho otec, odkedy žije s iným mužom, ako by boli manželom a manželkou.“⁴⁰

³⁸ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 12.

³⁹ „He considered it wholly improbable that the episode related by the child, as described in paragraph 23, had really occurred.“ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 26.

⁴⁰ „The fact that the child’s father, who has come to terms with his homosexuality, wishes to live with another man is a reality which has to be accepted. It is well known that society is becoming more and more tolerant of such situations. However, it cannot be argued that an environment of this kind is the healthiest and best suited to a child’s psychological, social and mental development, especially given the dominant model in our society, as the appellant rightly points out. The child should live in a family environment, a traditional Portuguese family, which is certainly not the set-up her father has decided to enter into, since he is living with another man as if they were man and wife.“ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96.

Napriek citovanému sa portugalská vláda bránila tým, že rozhodnutie odvolacieho súdu, a teda zverenie dieťaťa do starostlivosti matky bolo odôvodnené hlavne záujmami dieťaťa, a nebolo založené na diskriminácii sťažovateľa z dôvodu jeho sexuálnej orientácie.⁴¹ ESLP v rozhodnutí odkázal napríklad aj na rozhodnutie vo veci *Karlheinz Schmidt v. Nemcko*,⁴² v ktorom ESLP judikoval: „*V súlade s rozhodnutiami orgánov Dohovoru, rozdielne zaobchádzanie je diskriminačné v zmysle článku 14, ak nie je objektívne a primerane odôvodnené, t.j. ak nesleduje legitímny cieľ, alebo ak nie je primeraný vzťah proporcionality medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom, ktorý sa má realizovať.*“⁴³

ESLP považoval za sledovaný cieľ najlepší záujem dieťaťa, následne skúmal, či použité prostriedky boli primerané k ochrane oprávneného záujmu. ESLP mal vo veci za to, že skutočným dôvodom zverenia dieťaťa do osobnej starostlivosti matky bol fakt, že otec dieťaťa je homosexuál a žije v partnerskom zväzku s iným mužom. Uvedené ESLP vyvodil z odôvodnenia portugalského odvolacieho súdu, ktorý okrem iného uvádza aj nasledovné: „... starostlivosť o malé deti by mala byť vo všeobecnosti udeľená matke, okrem prípadu, ak existujú naliehavé dôvody, ktoré hovoria proti takémuto zvereniu.“⁴⁴ Z uvedeného je možné vyčítať záujem odvolacieho súdu vopred preferovať zverenie dieťaťa matke. Avšak hlavným dôvodom, pre ktorý portugalský odvolací súd nezveril dieťa otcovi do osobnej starostlivosti bola skutočnosť, že homosexuálne správanie je *abnormalitou a deti by nemali vyrastať v tieni abnormálnych situácií*.⁴⁵ Vnútroštátny súd dokonca zašiel tak ďaleko, že v rozhodnutí v časti, v ktorej umožnil otcovi kontakta s dieťaťom tohto upozornil, aby vykonal opatre-

⁴¹ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 25.

⁴² *Karlheinz Schmidt v. Germany* [1994-07-18]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13580/88.

⁴³ „*In accordance with the case-law of the Convention institutions, a difference of treatment is discriminatory within the meaning of Article 14, if it has no objective and reasonable justification, that is if it does not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realized.*“ *Karlheinz Schmidt v. Germany* [1994-07-18]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13580/88, bod 24.

⁴⁴ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 34.

⁴⁵ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96.

nia na to, aby dieťa nezistilo, že žije so svojím partnerom vo vzťahu, ktorý nahrádza vzťah manžela a manželky.⁴⁶

Napriek uvedenému sa členský štát snažil obhájiť rozhodnutie svojho vnútroštátneho súdu. Vláda uviedla, že „rozhodnutie vo veci sa, naopak, len dotklo homosexuality žiadateľa. Úvahy odvolacieho súdu, na ktoré žalobca poukazuje, boli pri pohľade na vec z celkového kontextu len sociologickými, alebo dokonca štatistickými pozorovaniami. Aj keď pravdepodobne mohli byť niektoré pasáže z rozsudku formulované inak, použité ťažkopádne alebo nešťastné výrazy samé osebe nemohli viesť k porušeniu Dohovoru.“⁴⁷ EŠLP však takúto argumentáciu neprijal a namietal, že pasáže z rozsudku portugalského odvolacieho súdu ani zďaleka nie sú ťažkopádne alebo nešťastné, a že z nich vyplýva práve skutočnosť, že hlavným faktorom pre rozhodnutie vo veci bola homosexuálna orientácia sťažovateľa.⁴⁸

Rozhodnutie vo veci *Salgueiro da Silva Mouta* je jedným z prvých rozhodnutí EŠLP, v ktorom tento konštatoval porušenie tak článku 8, ako aj článku 14 Dohovoru vo vzťahu k prejavom homosexuálneho správania. Následné rozhodnutia EŠLP⁴⁹ už bežne judikujú porušenie článku 8, v spojení s článkom 14 Dohovoru, ak to považujú za oprávnené. Dôvodom je najmä posun v myslení spoločnosti a, samozrejme, fakt, že pre väčšinu (západnej) spoločnosti nepredstavujú už homosexuálne vzťahy zásadný morálny problém. V rozhodnutí vo veci *P. B. a J. S. v. Rakúsko* EŠLP judikoval aj toto: „Súd uviedol, že počas posledného desaťročia došlo k rýchlemu vývoju spoločenských postojov k párom rovnakého pohlavia, počas ktorého im značný počet európskych štátov poskytol právnu ochranu.“⁵⁰

Následné rozhodnutia EŠLP viedli k rozširovaniu právnych vzťahov (aj v rodinných veciach), v ktorých je diskriminácia na základe sexuálnej

⁴⁶ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 34.

⁴⁷ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 32.

⁴⁸ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* [1999-12-21]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96, bod 35.

⁴⁹ Napríklad *E. B. v. France* [2008-01-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 43546/02; *P. B. and J. S. v. Austria* [2010-07-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 18984/02; *X. and Others v. Austria* [2013-02-19]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 19010/07; a ďalšie.

⁵⁰ *P. B. and J. S. v. Austria* [2010-07-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 18984/02.

orientácie neprijateľná. V ďalších rokoch je preto možné očakávať, že ešte dôjde k rozšíreniu práv homosexuálnych párov prostredníctvom judikatúry ESĽP aj vo veciach, ktoré majú rodinnoprávny charakter a mali by byť v kompetencii členských štátov.

Zoznam bibliografických odkazov

C. and L. M. v. the United Kingdom [1989-10-09]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 14753/89.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Dudgeon v. the United Kingdom [1981-10-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7525/76.

E. B. v. France [2008-01-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 43546/02.

Engel and Others v. the Netherlands [1976-06-08]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

Karlheinz Schmidt v. Germany [1994-07-18]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13580/88.

Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark [1976-12-07]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 5095/71; 5920/72; 5926/72.

Modinos v. Cyprus [1993-04-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 15070/89.

Niemietz v. Germany [1992-12-16]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 13710/88.

P. B. and J. S. v. Austria [2010-07-22]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 18984/02.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Official Report of Debates [1981-10-01]. 33rd Ordinary Session, vol. 2, 10th sitting.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Opinion on Discrimination against Homosexuals, rapporteur: Mr. Berrier Doc. 4777 [1981-09-22].

Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Recommendation on Discrimination against Homosexuals No. 924 [1981-10-01].

- Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Report on Discrimination against Homosexuals, rapporteur: Mr. Voogd Doc. 4755 [1981-07-08].*
- Rasmussen v. Denmark [1984-11-28].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 8777/79.
- Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal [1999-12-21].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 33290/96.
- Sutherland v. the United Kingdom [1996-05-21].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 25186/94.
- WINTEMUTE, R. *Sexual Orientation and Human Rights: The United States Constitution, the European Convention, and the Canadian Charter.* 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1995. 328 s. ISBN 978-0-19-825972-5.
- X. and Others v. Austria [2013-02-19].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 19010/07.
- X. and Y. v. the United Kingdom [1983-05-03].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 9369/81.
- X. Ltd. and Y. v. the United Kingdom [1982-05-07].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 8710/79.
- X. v. the Federal Republic of Germany [1955-12-17].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 104/55.
- X. v. the United Kingdom [1978-10-12].* Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Application No. 7215/75.

Mgr. Katarína Procházková

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
prochazkovakatka@gmail.com